

Ghidul anarhistului pentru gândirea critică

The Peer Review

05.01.2025

Cuprins

Introducere	3
Ce este gândirea critică...	4
...și de ce ar trebui să ne pese?	5
Acesta-i planul	6
Partea întâi	7
Dovezi	8
Euristică, bias-uri și erori logice	9
Part a doua	11
Aplicații	12
Fondul	13
Sucesiunea	14
Revizuire	15
Bibliografie	16

Introducere

Ce este gândirea critică...

Unii scriitori și filosofi au abordat definirea acesteia în linii mari: Robert Ennis, care a dedicat șase decenii scrierilor pe această temă, a susținut că gândirea critică este pur și simplu „o gândire reflexivă rezonabilă, axată pe luarea deciziilor cu privire la ce să crezi sau să faci” (1991, p. 8). În mod similar, Sharon Bailin și colegii săi au identificat doar trei caracteristici care definesc gândirea critică: (1) se utilizează pentru a determina ce să credem despre ceva; (2) cel care gândește încearcă să îndeplinească anumite standarde de adecvare în gândirea sa; și (3) cel care gândește îndeplinește aceste standarde într-o măsură adecvată (1999).

Alții s-au concentrat mai ales asupra gândirii critice aplicate în domeniul argumentării. Mark Battersby, de exemplu, o definește ca fiind „capacitatea și înclinația de a evalua afirmațiile și argumentele” (2016, p. 7) și subliniază importanța evaluării dovezilor pentru a demasca afirmațiile false. Indiferent dacă definiția este generală sau specifică, însă, majoritatea autorilor sunt de acord că gândirea critică este un obicei care necesită exersare pentru a fi stăpânit.

...și de ce ar trebui să ne pese?

Departate de a fi o ideologie burgheză, gândirea critică este un instrument indispensabil pentru anarhiști. Anarhismul presupune ca indivizii să fie capabili să gândească cu acuratețe și eficiență. De la capacitatea de a identifica structurile de putere exploatoare până la înțelegerea detaliilor teoriilor economice alternative, anarhismul înseamnă mult mai mult decât simpla aruncare a unor bombe artisanale asupra mașinilor de poliție. Chiar și cel mai conștient anarhist riscă să cadă pradă dezinformării, teoriilor conspirației și cultului personalității — și înainte să crezi că ești imun, amintește-ți că ai structuri cerebrale identice cu ale celor care cad pradă acestor lucruri tot timpul. Pentru a evita aceste capcane, anarhiștii trebuie să fie capabili să gândească singuri. Când este practică corect, gândirea critică este un pas necesar pe calea către gândirea liberă și individuală.

Acesta-i planul

Există o dezbatere de lungă durată cu privire la faptul dacă abilitățile de gândire critică sunt generalizabile (în sensul că ar exista un singur set de abilități aplicabil tuturor domeniilor de cercetare) sau dacă sunt specifice fiecărui domeniu (în sensul că fiecare disciplină – matematică, științe, istorie, filosofie etc. – are propriul set de abilități de gândire critică). Eu aleg să adopt o poziție de mijloc. În **Partea întâi**, vom aborda două competențe generalizabile: în primul rând, vom discuta despre culegerea și evaluarea dovezilor, iar în al doilea rând, vom vorbi despre euristică, bias-uri și erori logice. În **Partea a doua**, voi prezenta un ghid de gândire critică conceput special pentru anarhiști, bazat pe articolul lui Daniel Willingham din 2019, intitulat „How to Teach Critical Thinking” („Cum să predai gândirea critică”). Willingham prezintă patru pași care ar trebui urmați atunci când se predă gândirea critică cu privire la orice subiect: în primul rând, identificarea a ceea ce înseamnă „gândirea critică” în acel domeniu; în al doilea rând, identificarea cunoștințelor necesare pentru fiecare înțelegere a gândirii critice; în al treilea rând, crearea unei secvențe în care acele cunoștințe ar trebui învățate; și, în al patrulea rând, revizuirea și reînvățarea. Cu acestea, să începem.

Partea întâi

Dovezi

Atunci când evaluăm orice afirmație, argument sau problemă, ar fi bine să ne întrebăm: **cât de solide sunt dovezile?** Fiecare argument necesită dovezi: dacă cineva ar susține că spiridușii există cu adevărat, nu ar trebui să luăm afirmațiile sale ca atare. Mai degrabă, ar trebui să cerem dovezi. După aceea, ar trebui să evaluăm dacă dovezile furnizate sunt suficient de solide.

În cartea sa *Este acesta un adevăr? (Is That a Fact?)*, Mark Battersby împarte procesul de evaluare în două etape. În primul rând, întrebați-vă dacă dovezile susțin concluzia. El folosește exemplul unei scrisori către redactor publicată în *Time*, în care autoarea susține că „mama ei, în vârstă de 85 de ani, merge în ritm alert două mile în fiecare zi, conduce mașina (în siguranță), urcă scările, rezolvă cuvinte încruciate, citește ziarul de dimineață și probabil l-ar putea învinge pe [columnistul dumneavoastră] la aproape orice.” Astfel, după părerea autoarei, oamenii din această epocă trebuie să „trăiască până la o vârstă înaintată și sănătoasă” (2016, p. 14). După cum subliniază Battersby, însă, doar pentru că bunica autoarei face aceste lucruri nu înseamnă că toți vârstnicii pot face aceste lucruri — premisa nu susține în niciun fel concluzia. Indiferent dacă dovada este adevărată sau nu, ar trebui să fiți sceptici față de un argument dacă dovada nu oferă niciun temei pentru concluzie.

În al doilea rând, ar trebui să te întrebi dacă dovezile sunt plauzibile. Dacă autoarea menționată mai sus ar fi citat un studiu în loc să-și folosească propria bunică ca exemplu, ar trebui să te întrebi dacă eșantionul a fost suficient de mare și dacă studiul a fost finanțat de organizații care ar putea avea un interes în promovarea concluziilor sale. Sau, dacă ar fi citat un sondaj realizat în rândul persoanelor în vârstă, ar trebui să acordați atenție **părtinirii întrebărilor** (când formularea întrebărilor din sondaj influențează răspunsurile) și **părtinirii contextuale** (când contextul sondajului, cum ar fi o introducere preliminară a cercetătorilor sau mediul în care se află respondentul, influențează răspunsurile) (Battersby, 2016, pp. 29 & 52). Mai presus de toate, ar trebui să încercați să verificați dacă informațiile care vi se oferă sunt corecte — dacă premisa este falsă, aceasta ar putea indica o concluzie invalidă sau nefondată.

Briciurile filozofice sunt reguli empirice care pot fi folosite pentru a „elimina” metaforic premisele și concluziile improbabile. Principiul **parcimoniei**, de exemplu, susține că explicațiile ar trebui să fie cât mai simple cu putință. Cea mai faimoasă formulare a acestuia, **Briciul lui Occam**, afirmă că ar trebui să acceptăm teoria mai complicată doar dacă cea mai simplă nu poate explica evenimentul (Battersby 2016, p. 23). Dacă auzi o bufnitură, urci la etaj și vezi o minge de baseball, sticlă spartă și un grup de copii cu băte și mănuși fugind, cea mai probabilă explicație este că jucau baseball și au lovit o minge prin fereastra ta. Teoria conform căreia extraterestrii ți-au spart fereastra și au pus mingea de baseball acolo pentru a-i înscena pe copiii nevinovați ar trebui probabil respinsă, cu excepția cazului în care prima explicație nu ține cont de un anumit aspect al situației.

În mod similar, **Standardul Sagan**, atribuit lui Carl Sagan în cartea sa *Creierul lui Broca*, susține că afirmațiile extraordinare necesită dovezi extraordinare (1979, p. 73). Afirmația că un nou tratament va vindeca orice tip de cancer în mai puțin de douăzeci de minute necesită mult mai multe dovezi decât afirmația că dieta și exercițiile fizice te ajută să slăbești. Există multe alte briciuri filozofice, dar o avertizare: deși briciurile oferă o bază bună pentru a exclude argumentele proaste, ele nu sunt infailibile. Deși este extrem de improbabil, poate că extraterestrii chiar au plantat acea minge de baseball, iar acel nou tratament chiar vindecă cancerul. Așadar, deși pot oferi o metodă rapidă și ușoară de a detecta prostiile, ele nu sunt infailibile.

Euristică, bias-uri și erori logice

Euristica

Oamenii (inclusiv dumneavoastră) sunt predispuși la bias-uri, erori de raționament și gândire neclară. Lucrările lui Amos Tversky și Daniel Kahneman (1974) au arătat că, atunci când formulăm judecăți privind probabilitățile, tindem să ne bazăm pe reguli empirice rapide, numite **euristici**. Deși sunt utile atunci când luăm decizii rapide, euristicele sunt predispușe la erori, ca atunci când estimăm probabilitatea apariției unui atac de cord într-un anumit grup de vârstă pe baza numărului de persoane pe care le cunoaștem care au suferit atacuri de cord. Faptul că cunoașteți persoane care au suferit un atac de cord nu are nicio legătură cu procentul real al persoanelor care suferă de această afecțiune, similar cu modul în care scriitoarea lui Battersby a presupus că toate persoanele în vârstă sunt în formă și sănătoase pentru că bunica ei este așa.

Cass Sunstein (2005) a extins lucrarea lui Tversky și Kahneman pentru a include judecățile morale, identificând o listă de euristici care tind să ne ghideze atunci când luăm decizii etice. El include, de exemplu, **Euristica trădării** (în care o infracțiune care include o trădare a încrederii este adesea judecată ca fiind mai imorală decât una care nu include trădarea, cum ar fi un prieten apropiat care înjunghie pe cineva pe la spate, mai degrabă decât un rival cunoscut) și **Euristica indignării** (în care judecata majorității oamenilor cu privire la cât de severă ar trebui să fie o pedeapsă este legată de cât de indignați sunt de infracțiune). La fel ca Tversky și Kahneman, el susține că aceste reguli empirice sunt susceptibile de a oferi îndrumări inconsistente sau incorecte. Un aspect la care trebuie să fiți atenți atunci când evaluați afirmațiile (în special propriile afirmații!) este euristica subiacentă pe care o folosește cel care face afirmația.

Bias-uri

Există și o serie de alte bias-uri cognitive. **Bias-ul confirmării** este tendința indivizilor de a respinge inconștient informațiile care nu se aliniază cu convingerile lor existente. Așa cum au afirmat Margit Oswald și Stefan Grosjean, bias-ul confirmării înseamnă că „informațiile sunt căutate, interpretate și reținute într-un mod care împiedică sistematic posibilitatea ca ipoteza să poată fi respinsă” (2004, p. 79).

Efectul de framing apare atunci când indivizii trag concluzii diferite din aceleași informații, în funcție de modul în care sunt prezentate acestea. Oamenii sunt mai înclinați să cumpere un iaurt promovat ca fiind „92% fără grăsimi” decât unul promovat ca fiind „8% grăsime”, chiar dacă este vorba despre același produs. Acest lucru se datorează faptului că agentul de publicitate „încadrează” primul produs folosind un limbaj pozitiv, iar pe cel de-al doilea folosind un limbaj negativ. Problema este că acest lucru înseamnă că „oamenii vor alege în mod inconștient, în sensul că vor face alegeri diferite și opuse în probleme de decizie care sunt, în esență, identice” (Kamm, 2007, p. 424) — cu alte cuvinte, modul în care este prezentată o problemă va afecta ceea ce oamenii decid să facă în legătură cu ea, chiar dacă prezentarea nu are de fapt nicio legătură cu problema.

În cele din urmă, **efectul iluziei de adevăr** apare atunci când repetarea continuă a unei afirmații face ca aceasta să pară mai veridică decât alternativele, chiar dacă este falsă. Identificat pentru prima dată într-un articol din 1977 semnat de Lynn Hasher, David Goldstein și Thomas Toppino, aceștia au constatat că subiecții lor de test au evaluat o afirmație ca fiind mai probabil să fie adevărată dacă li se repeta, decât dacă o citeau o singură dată. Este important de menționat că acesta este un motiv important pentru care tehnicile de propagandă precum **Marea minciună** (cum ar fi afirmația lui Trump

că a câștigat alegerile din 2020) și **valul de minciuni** (cum ar fi minciunile constante și nesfârșite ale lui Trump) funcționează.

Erori logice

Spre deosebire de euristica și bias-urile, care influențează modul în care oamenii procesează afirmațiile, erorile logice sunt greșeli comise în raționamentul care stă la baza afirmațiilor. Există sute de astfel de erori, dar mai jos sunt prezentate câteva dintre cele mai frecvente:

- **Generalizare excesivă** – Cel care argumentează extinde un caz specific la un principiu general care nu se aplică întotdeauna. De exemplu, afirmația „Oamenii din orașul acela sunt întotdeauna nepoliticoși” ia ceea ce poate fi adevărat pentru unii locuitori (lipsa de politețe) și o generalizează la toți locuitorii.

- **Argumentul circular** – Cel care argumentează omite o premisă importantă a argumentului său, de obicei pentru că presupune că aceasta este deja stabilită și nu trebuie abordată. Afirmația „Uciderea unei persoane nevinovate este crimă. Crima ar trebui să fie ilegală. Prin urmare, avortul ar trebui să fie ilegal” omite premisa controversată „avortul este crimă”.

- **Argumentum ad hominem (Atacul la persoană)** – Atacul la persoană vizează mai degrabă caracterul adversarului decât discutarea problemei în cauză. De exemplu, afirmația „Nu știi nimic despre schimbările climatice, ești prea tânăr și lipsit de experiență” evită să abordeze argumentul ipoteticului tânăr, respingându-l pe baza vârstei sale.

- **Omul din paie** – Cel care argumentează preia argumentul altcuiva, îl duce la extrem și apoi îl respinge cu ușurință. Acest lucru dă impresia că a reușit să contrazică argumentul inițial, dar, de fapt, nu a făcut decât să demoleze versiunea sa exagerată. De exemplu, afirmația „Adversarul meu vrea să reducă emisiile de carbon. În mod evident, ceea ce vrea el de fapt este să interzică toate mașinile și să închidă fabricile” preia un argument rezonabil (reducerea emisiilor de carbon) și îl amplifică până la o extremă care nu se regăsește în argumentul inițial (interzicerea tuturor mașinilor și închiderea fabricilor).

Part a doua

Aplicații

Acum că am abordat câteva abilități generale de gândire critică, să trecem la planul lui Willingham de a preda abilități specifice domeniului. Primul pas este identificarea **a ceea ce înseamnă gândirea critică pentru anarhiști**. Așadar, ce ar trebui să poată face anarhiștii prin gândirea lor? Deși această listă nu este în niciun caz exhaustivă, mai jos sunt câteva idei.

Putere și ierarhie

Un element esențial al unei evaluări anarhiste a normelor sociale existente îl constituie identificarea ierarhiilor existente. La urma urmei, una dintre axiomele fundamentale ale anarhismului este aceea că oamenii nu au nicio obligație să se supună celor aflați la putere (Crowder, 2005). Acest set de competențe poate include depistarea clasismului, rasismului, sexismului și discriminării pe criteriul dizabilității, identificarea violenței structurale și recunoașterea cultului personalității. Se acordă puncte bonus pentru evaluarea rolului poliției, al politicienilor și al judecătorilor în perpetuarea nedreptății.

Economie

Teoria economică reprezintă una dintre pietrele de temelie ale gândirii anarhiste. Este important nu doar să învățăm și să înțelegem modelele anarhiste (anarho-sindicalismul, anarho-comunismul etc.), ci și să studiem modelul capitalist pe care anarhismul urmărește să-l răstoarne. Competențele în acest domeniu includ capacitatea de a identifica și analiza exploatarea muncii, precum și cunoștințele de bază necesare pentru a înțelege fundamentele neoliberalismului, comunismului și socialismului.

Media

Media poate fi atât un instrument al statului, cât și o sursă a adevărului. Pe de o parte, avem mass-media corporatistă care, așa cum a subliniat Peter Gelderloos, există doar pentru a „umple buzunarele directorilor și acționarilor săi” și pentru a menține controlul social (2004). Pe de altă parte, este, ei bine, această revistă! Competențele în acest domeniu includ identificarea propagandei, descoperirea surselor din spatele informațiilor și narațiunilor specifice și dezvăluirea bias-urilor mass-mediei în toate formele lor (cf. Chomsky & Herman, 2002).

Organizarea

Ce rost are să fii anarhist dacă nu ești dispus să acționezi? Abilitățile de gândire critică din acest domeniu includ identificarea metodelor de colaborare cu activiștii din alte domenii, organizarea de proteste și promovarea unor sisteme alternative. De asemenea, acest domeniu cuprinde abilități legate de istoria și practica anarhismului, în special învățarea din succesele și eșecurile din trecut și din prezent.

Fondul

Acum că au fost identificate obiectivele gândirii anarhiste, al doilea pas al procesului constă în **adunarea cunoștințelor necesare pentru atingerea acestor obiective**. Fiecare problemă necesită informațiile de fond indispensabile pentru a fi rezolvată. Exemplul folosit de Willingham este o scrisoare istorică: pentru a analiza o scrisoare redactată de un sergent înaintea unei bătălii, este necesar să se cunoască contextul în care a fost scrisă, rolul sergenților în armată, precum și informații generale despre război (2019).

Există o serie de cunoștințe indispensabile pentru ca anarhiștii să poată gândi critic. Teoria anarhistă existentă oferă o bază solidă: o cunoaștere practică a operei lui Bakunin, Kropotkin, Goldman, Zerzan, Marx și a altora este indispensabilă. Având la îndemână această teorie, anarhiștii pot învăța să identifice exploatarea, inegalitățile materiale și sociale, precum și structurile de clasă inerente capitalismului. Înțelegerea detaliilor ideologice ale fascismului și ale altor ideologii opuse anarhismului poate ajuta, de asemenea, la identificarea propagandei, mai ales dacă aceasta este deosebit de subtilă (nu trebuie să fie neapărat „Cele două minute de ură” pentru a fi propagandă).

Este esențială, de asemenea, cunoașterea mediului politic, a știrilor și a evenimentelor mondiale. În ultima perioadă, lumea a asistat la o renaștere a populismului de dreapta, care amenință să ne submineze drepturile colective. Orice antifascist convins ar trebui să fie capabil să explice de ce a apărut acest fenomen și cum poate fi combătut. Cunoașterea luptelor pe care le duc frații și surorile noastre trans, gay, cu dizabilități, BIPOC (Negri, Indigeni și Persoane de Culoare) și marginalizați este, de asemenea, necesară pentru a elimina barierele care ne împiedică să ajungem la o egalitate deplină.

Această listă nu este exhaustivă și are doar rolul de a îndruma gânditorii critici în direcția corectă. Nu uitați: cunoașterea înseamnă putere, iar puterea începe cu cunoașterea.

Sucesiunea

Al treilea pas al lui Willingham constă în **identificarea ordinii în care ar trebui învățate abilitățile**. În majoritatea disciplinelor, cunoștințele complexe se construiesc pe baza unor informații mai elementare: muzicienii învață gamele înainte de a învăța să improvizeze, artiștii învață să deseneze forme elementare înainte de a desena mâini, iar elevii de la matematică învață algebra înainte de a învăța calculul. Deși această succesiune poate fi flexibilă (așa cum ar trebui să fie – fiecare învață informațiile în mod diferit și în ritmuri diferite), iată schița unui plan.

Faza I: Fundațiile

Aceasta presupune familiarizarea cu conceptele fundamentale ale anarhismului, precum antiautoritarismul, libertatea, solidaritatea și acțiunea directă. Este important să exersăm identificarea structurilor de putere din viața de zi cu zi, cum ar fi prezența poliției și ierarhiile manageriale de la locul de muncă. Această etapă ar trebui să includă, de asemenea, exersarea identificării argumentelor tipice ale statalismului și capitalismului.

Faza II: Critica

Această etapă începe prin aplicarea ideilor anarhiste din Faza I la situații din viața reală. Ea presupune criticarea capitalismului, a statului și a mass-mediei, analizarea succeselor și eșecurilor exemplarelor istorice de anarhism, precum și implicarea în colective, sindicate și alte grupuri din mediul anarhist.

Faza III: Practica

Această etapă reprezintă o practică avansată. Ea presupune abordarea unor debateri complexe din cadrul mișcării anarhiste (cum ar fi violența versus pacifismul și individualismul versus colectivismul), analiza critică a mișcărilor anarhiste și non-anarhiste, evaluarea (și elaborarea) de tactici de organizare, precum și crearea de mijloace de informare alternative și anarhiste, precum fanzine, ziare și seminarii.

Revizuire

Gândirea critică nu este ceva ce se învață o dată pentru totdeauna. Dimpotrivă, cultivarea ei necesită o practică continuă. Willingham subliniază că al patrulea pas constă în **revizuirea periodică a fiecărei abilități de gândire critică** pentru a o stăpâni. Adesea, modul de aplicare a acestor abilități se va schimba, pe măsură ce apar noi întrebări și probleme în care ele sunt puse în practică. Cu toate acestea, este util să ne străduim în mod conștient să punem aceste abilități în practică.

Interacțiunea cu alți anarhiști și cu alte persoane poate contribui la menținerea unei gândiri critice ascuțite. Înființează un grup de lectură pentru a discuta literatura anarhistă sau întâlnește-te periodic cu persoane care nu sunt anarhiste pentru a dezbate avantajele sistemelor descentralizate. Alătură-te unei organizații de ajutor reciproc pentru a-i ajuta pe ceilalți sau organizează o manifestație împreună cu alți activiști. Posibilitățile de interacțiune cu ceilalți sunt nelimitate.

Abilitățile de gândire critică pot fi perfecționate și la nivel individual. Pune-ți periodic la încercare propriile presupuneri și procese de gândire atunci când analizezi întrebări sau probleme importante. Ia în considerare scenarii alternative pentru fiecare soluție pe care o găsești și testează-ți activ ideile în lumea reală. Nu te mulțumi cu răspunsuri facile și încearcă să aplici cadrele de gândire anarhiste în viața de zi cu zi (cum ar fi folosirea **politicii prefigurative** pentru a-ți imagina lumea așa cum ar putea fi).

Anarhiștii se adună adesea sub sloganul „Fără zei, fără stăpâni”. Deși este o frază minunată, aceasta nu ar trebui să însemne și „fără gândire”. De fapt, **anarhismul necesită mai multă gândire pentru a funcționa**. Willingham poate arăta cum se poate învăța gândirea critică, dar anarhiștii trebuie să folosească aceste abilități pentru a merge mai departe și a construi o lume fără dominație. Pentru ca acest ghid să fie util, el trebuie folosit – așa că, vă rog, mergeți mai departe și exersați aceste abilități (pentru binele nostru al tuturor).

Bibliografie

- Bailin, S., Case, R., Coombs, J. R., & Daniels, L. B. (1999). Conceptualizing critical thinking. *Journal of Curriculum Studies*, 31(3), 285–302. <https://doi.org/10.1080/002202799183133>
- Battersby, M. (2016). *Is that a fact?* (2nd ed.). Broadview Press.
- Chomsky, N. & Herman, E. S. (2002). *Manufacturing consent: The political economy of the mass media* (2nd ed.). Random House, Inc.
- Crowder, G. (2005). Anarchism. In E. Craig (ed.), *The shorter Routledge encyclopedia of philosophy* (pp. 14–15). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780415249126-s003-1>
- Ennis, R. (1991). Critical thinking: A streamlined conception. *Teaching Philosophy*, 14(1), 5–24. https://doi.org/10.1057/9781137378057_2
- Gelderloos, P. (2004, October). *The patriarchal science of corporate media*. The Anarchist Library. <https://theanarchistlibrary.org/library/peter-gelderloos-the-patriarchal-science-of-the-corporate-media>
- Hasher, L., Goldstein, D., & Toppino, T. (1977). Frequency and the conference of referential validity. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 16(1), 107–112. [https://doi.org/10.1016/s0022-5371\(77\)80012-1](https://doi.org/10.1016/s0022-5371(77)80012-1)
- Kamm, F. M. (2007). *Intricate ethics: Rights, responsibilities, and permissible harm*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195189698.001.0001>
- Oswald, M. E. & Grosjean, S. (2004). Confirmation bias. In R. F. Pohl (ed.), *Cognitive illusions: A handbook on fallacies and biases in thinking, judgement and memory* (pp. 79–96). Psychology Press.
- Sagan, C. (1979). *Broca's brain: Reflections on the romance of science*. Ballantine Books.
- Sunstein, C. (2005). Moral heuristics. *Behavioral and Brain Sciences*, 28(4), 531–542. <https://doi.org/10.2139/ssrn.387941>
- Tversky, A. & Kahneman, D. (1974). Judgment under uncertainty: Heuristics and biases. *Science*, 185(4157), 1124–1131. <https://doi.org/10.21236/ad0767426>
- Willingham, D. T. (2019). How to teach critical thinking. NSW Department of Education. <https://education.nsw.gov.au/content/dam/main-education/teaching-and-learning/education-for-a-changing-world/media/documents/How-to-teach-critical-thinking-Willingham.pdf>

Biblioteca Anarhistă

The Peer Review
Ghidul anarhistului pentru gândirea critică
05.01.2025

<https://theanarchistlibrary.org/library/the-anarchist-s-guide-to-critical-thinking>

Titlu original: The Anarchist's Guide to Critical Thinking

Traducător: Echipa RoAnarhia

ro.theanarchistlibrary.org